

etc., etc.— esdevé difícil veure-hi més enllà de la calcomania del dandi culte que escrivia manuals d'urbanitat «a tres dits del ridícul» i que optava com «una de les seves posicions personals més xarones» (p. 47) el barcelonisme.

Signe expressiu d'aquestes insuficiències és també la difuminació que esquitxa alguns dels conceptes emprats en l'estudi. Dos botons de mostra: noucentisme que, en més d'una ocasió, sembla buidat de contingut històric (especialment quan s'hibrida amb el fatidic prefix *neo* ps. 49, 65 i 95) i esnobisme que —esqueixat de les subtils justificacions intel·lectuals que Soldevila procurà fornir-li des de començaments dels anys vint— esdevé mot-trumfo per a qualificar tota mena d'aspectes, actituds i ideologies (ps. 40, 147 i 155).

Ratlles més amunt assenyalava com a causa complementària de les limitacions del treball la feblesa documental. Historiar una cosa significa —amb perdó pel simplisme— contextualitzar-la, contrastar-la, reconstruir les coordenades que ens la facin intel·ligible, que ens l'expliquin. Deu ser per això que resulta tan sorprenent que el doctor Tresserras es proposi «fer la història del *magazine*» sense un altre auxili històric que no sigui el del mateix *magazine* i la destacable excepció de dos articles de Joan Sacs i una citació de l'*Enciclopedia universal* d'Espasa Calpe del 1926. Ni una sola incursió més en el material hemerogràfic de l'època, amb la qual cosa perdem de vista la gamma de competència potencial que «D'Ací i d'Allà» trobava en el mercat i, el que és més greu, perdem la possibilitat de verificació més fidedigna de la influència socio-cultural de la revista, sigui a través dels comentaris d'altri, sigui a través del reguitzell d'articles i d'alguns entrevistes que Carles Soldevila publicà en diversos periòdics, expressant idees i projectes específics per al *magazine*.

L'estratègia compensadora de l'ús de

memòries —d'«egodocuments» que diria Francesc Espinet— no deixa de ser, en aquest cas, un succedani que cal mirar-se amb prevenció. Ningú no pot renegar del valor documental de les autobiografies; però em demano, malgrat tot, si és prou pertinent incorporar-les a la investigació com si fossin documents estrictament coetanis, oblidant el grau de distorsió que comporta el que no és altra cosa que reconstrucció, reelaboració filtrada pel record subjectiu i —si s'escau— fins per les pretensions literàries. S'ha de comptar, a més a més, amb l'excepcionalitat dels seus autors. És apassionant conèixer l'impacte de la revista sobre el nen Antoni Tàpies o sobre el nen Alexandre Cirici; això no obstant, quin valor representatiu tenen els seus testimonis?

Aquest amuntegament de circumstàncies mena l'estudi a una visió de la revista on hi sobreneda aquella impressió de banalitat que li fa tanta angúnia al doctor Tresserras. Tot i que ell malda per desfer-se de prejudicis i que és prou perspicac per a no fer concessions als qui titllen alegrement de reaccionària la publicació (ps. 64-65), Tresserras no acaba de desarmar-se dels seus escrúpols i mira de marcar contínuament les distàncies ideològiques amb aquells senyors que «efectivament, eren la dreta, una dreta inqüívoca» (ps. 151) omplint el discurs de comentaris valoratius que no tenen res a veure amb la distància crítica que es pressuposa en un investigador.

El millor que ofereix l'estudi de Tresserras, en darrer terme, és una hàbil ressenya dels continguts de «D'Ací i d'Allà». Aquesta és la seva gran virtut. La gran pega està a haver deixat en el magma descriptiu algunes de les línies d'anàlisi insinuades, malaguanyant la solvència del balanç històric que sobre la publicació s'hauria pogut aportar.

NÚRIA SANTAMARIA

Carme HERMIDA GULÍAS, *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa (1863-1899)*, Edicions do Patronato Rosalía de Castro, 1993. 196 ps.

El llibre de Carme Hermida, *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa (1863-1899)*, no és pas el primer que els estudiosos gallecs publiquen sobre les relacions culturals i literàries entre Galícia i Catalunya. Se'n poden citar dos més: *Castelao dende Catalunya* (1988) de Xosé Lois García, el qual ja havia traduït al català el Castelao polític a *El problema de les na-*

cionalitats ibèriques (1983), i *Carles Riba e Galicia* (1993), conjunt miscel·lani aplegat per Xesús Alonso Montero. En part, com és el cas de Carme Hermida i de Xosé Lois García, aquests estudis s'expliquen per les estades a Catalunya dels seus autors, però no deixen de demostrar un interès que entre nosaltres no té gaire correspondència: la cultura catalana tendeix a cercar

les mirades de les altres cultures, sense les quals no és fàcil certificar la pròpia existència, fora de l'Estat espanyol. Això no vol dir, però, que els gallecs limitin el seu interès a l'àmbit estatal. La mateixa Carme Hermida, conscient que en aquest cas l'erudició és una arma en contra de l'auto-odi que amenaça les cultures subordinades, li dóna un abast universal: «*Cando iniciiei esta tarefa guiábanme dous obxectivos, abrir unha vía de investigación ata agora practicamente nunca explorada, como é a de coñecer que saben e souberon do noso decorrer histórico os non galegos e cal era a visión que tiñan de nós e, como consecuencia do anterior, contribuir a que as xentes galegas apreciasen, a través da valoración positiva ou negativa que se lle concedeu no exterior, un pouco máis o seu pasado*» (p. 12). En el cas de *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa*, aquest doble objectiu s'ha concretat en l'estudi de la recepció de la cultura gallega a Catalunya al llarg de la segona meitat del segle XIX, els anys en què es desenvolupen la Renaixença i el Rexurdimento. La forma final del llibre, però, s'ha acabat organitzant al voltant de la figura de Rosalía de Castro. Era un punt d'arribada lògic donat el paper cabdal de la poetessa en el Rexurdimento gallec, però Carme Hermida, així, també ha volgut deixar ben clar, a partir de l'exemple de Catalunya, que Rosalía de Castro va gaudir de consideració i respecte des del moment de la seva aparició. D'aquesta manera, ha volgut sortir al pas d'aquells que, des de la ignorància o des de la maniobra malintencionada, han rebaixat la cultura gallega moderna en la seva figura més representativa en difondre la idea que «*a sona de Rosalía máis alá do Padornelo e de Pedrafita é só productu dun traballo de difusión recente*» (p. 9).

Carme Hermida ha basat la seva feina en un buidatge de les publicacions barcelonines més importants de la segona meitat del segle XIX, entre les quals cal destacar: «*Calendari Català*», «*La Campana de Gràcia*», «*La España Regional*», «*Lo Gay Saber*», «*La Ilustració Catalana*», «*La Ilustración*», «*La Ilustración Ibérica*», «*La Renaixensa*» i «*La Veu de Catalunya*». En gran mesura, el llibre *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa* és l'ordenació en cinc apartats d'aquest material que, tot i el seu caràcter barceloní i la necessària renúncia a l'exhaustivitat que un treball d'aquest tipus comporta, es converteix en representatiu del conjunt de Catalunya i de la seva època. Al primer apartat, titulat *Galicia e os galegos en Barcelona na segunda metade do século XIX*, Carme Hermida ofereix una selecció dels acudits, les

anècdotes i les notícies reals que, durant aquesta època, es van publicar sobre els gallecs i Galícia a la premsa barcelonina. El segon apartat, titulat *O rexurdimento cultural e o rexionalismo galegos en Barcelona*, ressegueix la recepció de la cultura gallega a Catalunya entre els anys 1850-1884 i, en el que seria una segona etapa, els anys 1885-1899. Els apartats tercer i quart, *Rosalía de Castro en Barcelona* i *A contribución da obra rosaliana á imaxe de Galicia en Barcelona*, estan dedicats únicament a la difusió de la imatge i l'obra de Rosalía de Castro a la premsa barcelonina entre els anys 1863-1899. Finalment, l'apèndix *Recensions, traduccions e reproduccions da obra rosaliana* reproduceix íntegrament el material que, a partir de la seva recerca, Carme Hermida ha pogut aplegar sobre la figura de Rosalía de Castro. És evident que l'estructura del llibre comporta alguna repetició, ja que tots els seus apartats es basen en la reproducció, íntegra o resumida, de les referències periòdiques agrupades segons els diferents nuclis d'interès. Aquest mètode expositiu, perfectament lícit, ha estat també, sobretot a l'hora de parlar de Rosalía de Castro, una mesura de precaució, perquè «*calquera afirmación que se faga da encarnación na figura de Rosalía da personalidade do pobo galego pode ser intencionadamente mal interpretada ou tersiverxada*» (p. 56). Un dels avantatges de tot plegat és que, d'aquesta manera, el lector pot fer-se una idea per si mateix del període històric que desfila davant els seus ulls i l'estudiós pot disposar d'un material de primera mà, la immensa majoria del qual és format per textos escrits en català. Alhora, però, la voluntat documentalista li ha restat a Carme Hermida camp per a l'especulació, ja que les seves hipòtesis interpretatives, mancades també d'espai físic, han quedat massa lligades al material de premsa. Això no vol dir, però, que no hagi reeixit a traçar el primer panorama d'un procés històric del qual, fins ara, no passàvem de tenir referències aïllades: l'impacte del Rexurdimento gallec en la Renaixença catalana.

Com ja he indicat, Carme Hermida distingeix dues etapes en la recepció del Rexurdimento a Catalunya. Entre els anys 1850 i 1884, Milà i Fontanals, amb els seus estudis sobre lírica galaico-portuguesa, serà un dels pocs que s'ocuparà a Catalunya de la cultura gallega. L'any 1868, Pelai Briz ressenyarà a «*Lo Gay Saber*», cinc anys després de la seva aparició, el llibre de Rosalía de Castro *Cantares gallegos*, i l'any 1884 Víctor Balaguer serà convidat als Xogos Florais de Pontevedra. A partir de l'any 1885, i de forma ascendent fins al

tombant de segle, l'interès per la cultura gallega augmentarà espectacularment a Catalunya. Segons Carme Hermida, aquest interès s'explica per dos motius: per la progressiva importància que va adquirint tant a Galícia com a Catalunya el regionalisme, amb la consegüent aparició de publicacions que es fan eco de les novetats que es produeixen en altres àmbits de l'Estat, i per la gran qualitat literària de Rosalía de Castro, l'obra de la qual, aplaudida a Catalunya com a símbol del Rexurdimento, va fer que el gallec adquirís als ulls dels catalans el rang de llengua de cultura i que el mateix poble gallec, fins aleshores reputat com a inculte i endarrerit, passés a ser contemplat amb ulls més amables. Els moments àgids de les relacions entre totes dues cultures es produiran al voltant de les visites de Manuel Murgía i d'Alfredo Brañas als Jocs Florals barcelonins dels anys 1890 i 1893, visites perfectament documentades per Carme Hermida. *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa* permet resseguir el procés que acaba convertint Rosalía de Castro i el Rexurdimento gallec en aliats dels catalanistes enfront del centralisme castellà. Un procés que, de fet, és una mostra de com la cultura catalana de l'època de la Restauració, amb l'herència de la Renaixença cada cop més assumida, s'esforça per articular la idea de l'«Espanya regional», és a dir la idea d'una Espanya capaç d'acollir

al seu si les diferències regionals. En aquest sentit, dol una mica que Carme Hermida hagi organitzat el material del seu llibre al voltant de la figura de Rosalía de Castro i que només adopti un punt de vista totalitzador als dos primers apartats. Perquè, si una cosa demostra *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa*, és l'absoluta necessitat de considerar les relacions Renaixença-Rexurdimento al mateix nivell de complexitat i d'importància amb què tradicionalment s'han considerat les relacions Renaixença-Felibritge. És cert que, també en aquest últim cas, la figura de Mistral ha tendit a ocultar el Felibritge, i que Carme Hermida ha volgut defensar, a través de Rosalía de Castro, la cultura gallega. Aquestes consideracions, però, no ens han d'impedir voler anar més enllà, esperonats pel propi rigor que Carme Hermida ha posat en joc, i desitjar nous punts de vista i nous buidatges que completin i matisin tot el que ja s'ha fet. *Rosalía de Castro na prensa barcelonesa* és un llibre que tracta el tema de les relacions culturals entre Galícia i Catalunya des del punt de vista i des de les necessitats de la cultura gallega. El mirall, però, és tallat amb tant de respecte per la filologia i la història de la literatura que ens retorna una imatge de nosaltres mateixos que ens és perfectament útil. Només cal aprofitar-la.

VÍCTOR MARTÍNEZ-GIL